

PERÚ

Ministerio de Cultura

Dirección
Desconcentrada de Cultura
de Cusco

SUB DIRECCIÓN DESCONCENTRADA DE PATRIMONIO CULTURAL Y DEFENSA DEL PATRIMONIO CULTURAL
ÁREA FUNCIONAL DE MUSEOS

E

Escudos

H

eráldicos

ISKAY

◆ PACHAK WATAMAN PURISPA ◆

JULIO 2021

◆ QHAWARICHIKUY ◆

Qusqu Dirección Desconcentrada de Cultura, Sub Dirección Desconcentrada de Patrimonio Cultural y Defensa del Patrimonio Culturalwan, Área Funcional de Museos nisqawan ima, suyunchispa iskay pachak wata qispisqa kawsaynin raymichanapaq, Ilapallan Perú suyu runakunaq ichiykachachiqnin ruwasqa kaqtin, *ESCUDOS HERÁLDICOS* sutiyasqa *virtual* huñusqa qhawarichina taparata haywarimun.

Kay qhawarichinapiqa, manan suyunchispa unanchanllachu rikhurin, Iliw kawsayninchispi ancha riqsisqa runakunaq paqarichisqan unanchakuna ima rikhurichkan. Ñawpaq ruwasqa unanchakunaqa t'aga t'aqapi huñusqa maqanakuykunapi atipanakuq maqanakuqkuna riqsinapaq unanchan karqan, qhipa watakunamanqa atiyuniyuq runakuna riqsinapaq, kamachikuqkunata riqsinapaq, hina qhipamanqa Ilaqtakuna, suyukuna allpanku riqsisqa t'aqasqa kananpaq.

Ancha yuyarisqa raymichayqa, iskay pachak wata qispisqa kawsay raymichakuypi, akllasqa, khuyakusqa, aswantaqa kawsayniyuq kaspayku kusionqapuni kayku, hinallataq wiñaypaq yuyayniykupi qhipanqa, pisi rimayllapi ancha munasqa Perú suyunchispa ñawpa unanchanmanta rimasunchis, kaymi, allpanchispa, kawsayninchispa Ilapallan qhapaq kayninchista ch'uyata, k'apakta huñuwaspanchis hukllanawanchis, hamut'asqa yuyaywan t'iktukunata churasqa kaynin, k'apak rakisqa kaynin, chaytan qhawariq runakunaqa qhapaq kayninchista khuyakuywan yupaychaspa qhawarinku, chayhinatan wiñaypaq yupaychasqa atiyuniyuq kamachikuyniyuq kayninta qhawarichin.

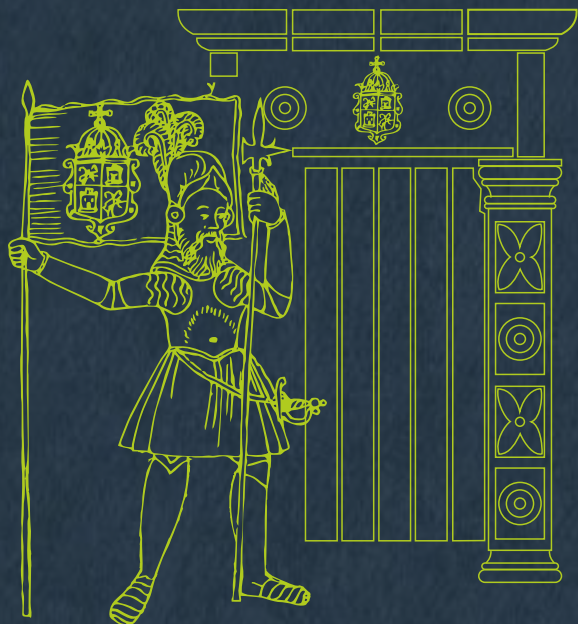
Chayhinaqa sapanka unancha, unanchanchis hina, kawsayninku qhawarichiq, riqsihiq kanku, chayhinatan unanchaq sapanka kaqninkuna yuyaychakuta, hamut'ayta ima qhawarichikun, chaytaqmi ch'uyata, chaninta Iliwman riqsihiq kan. Chaykunan kay huñusqa qhawarichina patarapi sapanka willakuyniyuqkama qhawarichikunqa.

PERÚ SUYUPI

UNANCHAKUNA

Kay unanchakunawan churakuyqa Europa suyupi churakuqku, chaytan Españolkuna musuq tiqsimuyu llaqtakuna tarisqankuman apamusqanku, Reyqa unanchawan churaq payman sayakuq Coronapaq llamk'aq runakunaman, hinallataq as allin llam'anaman siqachiq, runayachiq.

Perú suyuta maskaspa hamuq español runakunaq chayamusqankumantapacha, aswantaqa Qusquman, Corona sutiyasqa kamachikuq noblezaman iñiq, Perú suyuta maskaspa hamuq runakunaman chanin sutikunata churasqaku, hinallataq español kamachikuqpa riqsisqan inkakunaq yawarnin apaq runakunamanpas, Tawantinsuyuq kamachikunan llaqtata hap'ipakuchkaqtinku Reyqa kamachisqan ruwasqankumanta. Wasinkuq ñawpa pirqanpi unanchata churanankupaq kamachikuspa.

Simón Bolívar, Perú suyupi llapa chaninchasqa sutikunata qichupusqa, 1823 watapi 11 aya marq'ay killapi Peruano Congresoq kutipakusqanña kasqa, ichaqa español runakunaraq yaqa suyuntinpi kamachikuqraq kasqaku.

UMALLIQ INKAKUNAQ MAQANAKUNA UNANCHAKUNA

Yachachiq Teófilo Benavente Velardeq munay ruwayninkuna qhawarichina.

◆ UNANCHAQ RIKCH'AKUYNIN

Templario

◆ UNANCHAQ T'AQAKUYNIN

Chumpi

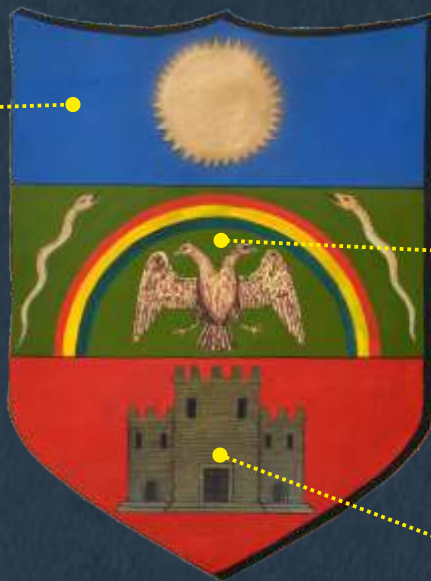
HAWANPI KAQ

Inkakuna qhawarichiq anqaspi quri intiwan

◆ WILLAKUSQA ◆

Kay maqanakuna unanchaqa Cristobal Paullo Inkaman Carlos V Apuchasqaq qusqan, 1545 watapi 9 p'unchaw aymuray killapi. Kay unancha chaskiqaqa Wayna Qhapaqpa churin kasqa, chunkantin kimsayuq hukninkaq kamachikuqin.

QHAWARICHIKUQ

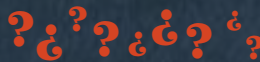
Mach'aqway (Amaru) kuyuchkaq qurimanta qullqi, q'umir muruyasqa.

CHAWPIPI KAQ

Q'umirpi, pukapi k'uychiyuq, quri, q'umir, uranpi iskay u m a y u q a n k a y u q , kinrayninkunapi iskay quri mach'aqwayniyuq.

URANPI T'AQAKUQ

Ñawch'ipi, ukhunpi pukapi qurimanta pirqasqa wasiyuq sablepi ch'uyanchasqa.

YACHARQANKICHU

Iskay umayuq ankaqa, griega llaqtakuna hina kawsaykuna qhawarichiq hukninkaq ñawpa unanchan, hititawan romanawan. Aswantaqa (yana) sable qhawarichikun, unanchapi kayninqa atiyniyuq kamachikuq kayninkuta qhawarikun.

MAQANAKUNA UNANCHA

QUSQU LLAQTAQ

Yachachiq Teófilo Benavente Velardeq munay ruwayninkuna qhawarichina.

UNANCHAQ RIKCH'AKUYNIN

Francés

UNANCHAQ T'AQAKUYNIN

Mana mayqinpas

???

YACHARQANKICHU

Kay unanchaqa (1536 wata – 1537 wata) watakunapi Manco Inkaq kamachikuyninpa tukukuyninmanta qhawarichiwanchis, kay ruwaykunawan tawantinsuyuq hatun llaqtanta maqanakuywan españolkuna qhichwa runakunaq yanapayninwan llallirqanku.

QHAWARICHIKUQ

Inkaq Pillun, quriyuq yawarman rikch'akuq

ACHALAYNIN

Inkakunaq maqanakuyrinta yuyaripa quripi pusaq kunkturkuna yuqruwasqa.

CHAWPII KAQ

Pukapi hatun wasi rikhurin (Castilla, León Apuchasqa kamachikuyta yuyaripa); sablepi quriman rikch'akuq punkuyuq.

QARAPI SIQ'ISQA

Unanchata patanan, puka p'aquwan k'ancharichisqa.

WILLAKUSQA

Kay unanchaqa 1540 watapi, 19 p'unchaw anta situwa killapi Real Cédulapi paqarirqa, Qusqu llaqtaq sutinpi, willakuytaqmi kayhinata niq: "unancha chay ukhunpi pukayasqa t'aqapi quri hatun wasi, chay llaqta yupaychasqa kayninpi, wasinkuna maqanakunaq kallpanwan ñuqanchisrayku qichusqa puytuntataq pusaq kunkturkuna, Perú suyupi kaq aycha mikhuq hatun uywakuna, chay llaqta llallisqa kasqanta yupaychasqa kasqa, chay raprayuq uywakunata chaypi wañuqkunata mana munachkaqta wañusqakuna mikhunankupaq, chaykunan quri t'aqasqapi kanan [...]" (Cosío, 1921:65).

MAQANAKUNAN UNANCHA

DIEGO FELIPE TUPAQ AMARUQ

Yachachiq Teofilo Benavente Velardeq munay ruwayninkuna qhawarichina.

UNANCHA HINA

Ingléskunaq hina

UNANCHAQ T'AQAKUYNIN

Taqrusqa unancha

QHAWARICHIKUYNIN

Phuruwan achalasqa ñawpa chuqullu, maskaypacha patapi qhawarikuq, pachanpitaq quri hina ruwasqa Inti.

ISKAY UMayuQ ANKA

Sablepi mast'arisqa raprankuna, k'apak churasqa, uraymay urmaykusqa, sillunkuna qhawachikuspa k'akchasqa chakiyuq, chupa phurun t'aqarisqataq uranpitaq.

PAÑA K'UCHUN PATAN

Q'umir pampayuq: morisca camisayuq qullqipi kimsa flechawan ch'atasqa.

Anqas pampan: pichqa lirio t'ika.

Qullqiyasqa pampa: laurel pillu puka q'aytuyuq.

URAN LLUQ'I K'UCHU

Anqas pampapi maki pampa, uranpi sach'aq k'ullunman k'iraykusqa león. Kinrayninpitaq anqas ukhupi qullqi torre.

HANAN MANCHANA K'UCHU

Anqas pampaqa: pichqa granadakuna, tawa lirio t'ikakuna, sablepi kimsa warkusqa chumpi hina lambelniyuq. Uranpi qullqiyasqa pampapi llughachkaq león.

Qullqiyasqa pampa: pichqa pakana qara. Kinrayninpimunay rikch'ayniyuq anqaswan kuchusqa qarawan ima taqruspa churasqa, uranpi pukayasqa ukhupi iskay yurakuna, q'umirwan quriwantaq kinrayninman.

HUCH'UY UNANCHA

Unanchaq ñawpaq t'aqasqa Q'umir k'uchupi quriman rikch'akuq llimp'iyuq pirqasqa hatun wasi, hukkaqtaq qullqiman rikch'akuq pampapi quyachisqa llughaq leónniyuq. Iskay ñiqin unanchaq t'aqasqa kayninqa sablepi iskay umayuq ankayuq, patankunapi iskay mach'aqwayniyuq siminpi k'uychi hap'ichkaq. Tawa ñiqin t'aqasqa unanchataq q'umir pirqasqa quriman rikch'akuq llimp'iyuq hatun wasiyuq, sablepi iskay kunturniyuq.

PAÑA URAN K'UCHU

Qullqi k'uchu: kimsa wachu tawa siq'iyuq anqan llimp'iwan maywikuq siq'iyuq.

Quri pampayuq: sablepi mach'aqwayniyuq

WILLAKUSQA

Tupaq Amaruqa, Felipe Hina españolkunaq kawsayninman hina unuchasqa kasqa, 1545 wata Qusqupi paqarisqa, Taytanqa Manqu Inka karqan, payqa tawa ñiqin inka, Willkapampa inka. Francisco Toledo vireyim kamachisqa 1572 watapi.

YACHARQANKICHU

Huch'uy unanchaqa unanchaq chawpinpi churasqa yupaychashan. Kayqa wasi aylluq ancha allin maqanakunankuwan churasqa.

MAQANAKUNA UNANCHA

QUSQU LLAQTAQ KAMACHIKUYNIN

Yachachiq Teofilo Benavente Velardeq munay ruwayninkuna qhawarichina.

UNANCHAQ HINA

Mana rikch'akuqniyuq

UNANCHAQ T'AQAKUYNIN

Mana imapas kanchu

K'UYCHU

Pukayasqa, puka, q'umir iman
anqas t'aqa k'uchuta
muyuchan.

INTI

Quripi, inka kamachikuypa
riqsichikuynin.

? ? ? ? ? ? ? ?

YACHARQANKICHU

Unancha hina qhawarisqa coronaqa sumaq
kay qhawarichiq unanchapi churasqa karqan,
kamachikuqkunaq, reykunaq phiwi wawankuq
aparisqallan kayta atikurqan.

XVI siglopi mana coronamanta munayninta
mañakuspa lliw runakuna unanchakunata
churakusqankuraykun Españamanta *Rey Felipe
II edicto realta* hurqurqan, mana unanchakuna
churakunankupaq kamachikun, aswan
churakuyta atinkuman marqueskuna,
condekuna, duquekuna, llaqtakuna, chaypas
kamachisqa kaqfillan.

QHAWARICHIKUYNIN

Corona real qullqipi uranpitaq inka
pukayasqa tukapu, quri, qullqi,
illarimuy tukuy llimp'ikunayuq.

ÑAWCH'I HATUN WASI

Puka p'aquyasqapi, kimsa
tawa k'uchu t'uqkuna rikukun,
punkuq sapanka kinrayninman
ayllu kawsaykunaq
unanchakuna, inkakunaq
maqanakunanku, wiphalanku
q'umirwan, pukayasqa,

ISKAY UMayuq ANKA

Sablepi, Españaq Habsburgo
kamachikuy wasiq
riqsichikuqnin.

WILLAKUSQA

Kay unancha qhawarichikuyqa siq'ikuna, t'iktukuna
kawsaymanta hurquspa tupachipuspa, siglo XVIII
(Calvo, 2019) Qusqu unanchaqa kikin llaqtaq
kawsayninman tukuchisqa.

MAQANAKUNA UNANCHAN

INKA GARCILASO DE LA VEGA

◆ UNANCHAQ RIKCH'AKUYNIN

Francés

◆ UNANCHAQ T'AQARIKUYNIN

T'aqasqa

LLUQ'I K'UCHU- TAYTAMANTA RIQSICHUYNIN

Chawpinta chimpaq: hananpi kimsa chawpi warak'ayuq, hatun wasikunaq, leonkunaq muyuykusqa (Pérez de Vargas). Chawpinpi pichqa higos rap'ikunayuq (Suárez de Figueroa).

Uranpi t'aqasqa k'uchukuna (Familia Sotomayor) kinrayninkunapitaq qillqasqa "AVE MARÍA GRACIA PLENA" (Mendoza de la vega).

PAÑA K'UCHU – MAMAMANTA RIQSICHIKUY

Hanaq pacha

Inti qhawarichiy (Inti) killa siq'isqa. K'uychi (K'uychi) iskay mach'aqwaykunamanta llugsimun, chawpipitaq maskaypacha warkukamun.

Ukhu pacha

Awasqa hina ch'atasqa coronayuq iskay mach'aqwaykuna ukhumanta k'uychi paqarimun.

◆ WILLAKUSQA ◆

Inka Garcilaso de la Vega Chimpuoqulloqa, 1539 wata Qusqu llaqtapi 23 ayriway killa paqarirqa, 1616 watapi España - Córdoba llaqtapitaq wañupurqa. Taytantaq Capitan Español Sebastián Garcilaso de la Vega karqa, mamantaq Inka Isabel Chimpuoqullo coya karqa. (1609) watapi "Los Comentarios Reales" hinallataq Póstumas sutiyaq qillqasqakuna", Historia General del Perú", (1617), huk qillqasqakuna ima qillqasqanwan qillqaq runakuna ukhupi tiqsimuyuntinmanta ancha riqsisqa qillqaq karqa.

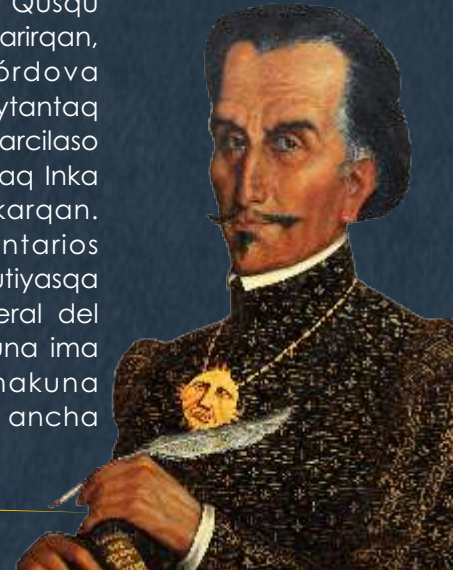

YACHARQANKICHU

Kay unanchaqa kikin Inka Garcilasoq siq'ikuna tupachisqa kasqa, 1609

watapi ñawpaq qillqasqa "Comentarios Reales" qillqasqapi hurqusqa.

Unanchaqa sapanka kinrayninpa "Con la espada" "Con la pluma", Garcilasoq "El Toledano" yawar masinpa rimayninmanta hurqusqa.

MAQANAKUNA UNANCHAN

QUSQU LLAQTAQ

UNANCHAQ RIKCH'AKUYNIN

Mana rikch'akuyniyuq

UNANCHAQ T'AQAKUYNIN

Mana t'aqasqa

KUNTURKUNA

Sablepi, unancha qawanman qhawanku, ch'akanankupitaq puka q'aytuta hap'inku.

INTI

Quripi, inkaq kamachikuynin riqsichiq

QHAWARICHIKUYNIN

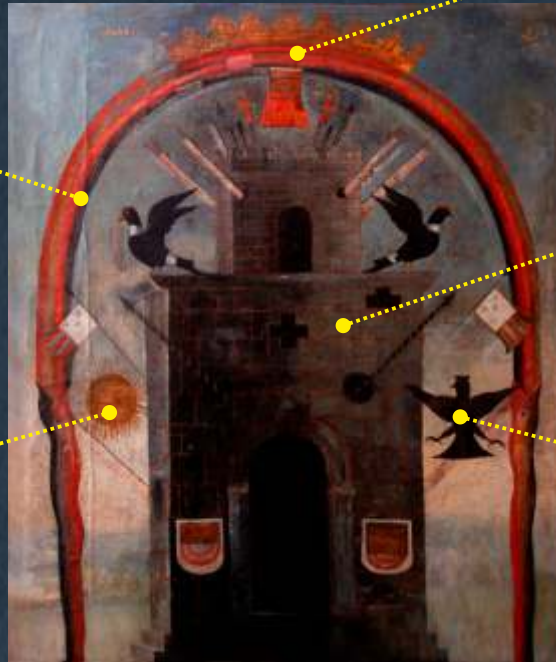
Quripi k'uychi patapi corona real iskay amarukunaq siminmanta llusqsimuq, chawpinmantataq maskaypacha warkukamun.

HATUN WASI

Patapatapi hawanpi kuskan muyu punkuntaq, sapanka kinrayninpi wiphalayuq. Hananpitaq inkakunaq maqanankunayuq wiphalayuq ima.

WICHAYMAN PHALAQ ANKA

Sablepi, mast'arisqa wichayman hatarisqa raprayuq, ch'iqirisqa chupayuq kicharisqa chakiyuq.

???

YACHARQANKICHU

Qusqu unanchanqa España Carlos I Reyqa qusqa kasqa, 1540 watapi. XVII siglopi XX siglokunapi, unanchaqa tikrakurqanmi. 1980 watapi Daniel Estrada Pérez Qusqu llaqta umalliq kachkaqin, 063°/MC-SG-86 Acuerdo Municipalwan, ñawpa colonial unancha tikrayta munasqa, Placa Equeniquewan" (Angles, 1988).

UNACHAQ RIKCH'AKUYNIN

PERÚ SUYUQ ÑAWPAQ UNANCHAN

◆ UNACHAQ RIKCH'AKUYNIN

Español

◆ UNANCHAQ T'AQAKUYNIN

Mana t'aqasqa

WIPHALAKUNA

Paqarimuq suyukuna
qhawarichiq

URANPI BARROCO YUYAYWAN
RUWASQA

Chay patapi llapa
unanchapi kaqkuna saman,
maqanakuna palma
rap'ikuna ima.

P'ALTA WATU

Qillqayuy qillqapi nin: "PERÚ
SUYUQ INTIN HUKMANTA
PAQARIMUN" hatun
qillqapi.

PLÁTANO SACH'A

América del Surpi wiñaq
yura.

KUNTURWAN LLAMAWAN

Perú suyu qhichwa
ayllukunapi kawsaq.

RIQSICHIKUQ

Quri watanayuy
laurelkunawan patanasqa,
ukhunpitaq qhichwa
ayllukunaq k'ancharimuq Inti
ñawpanpitaq thaklla mama
qucha.

???

YACHARQANKICHU

Kay unanchaga Francisco
Javier Cortésqa siq'ikuna
tupachisqa, chay
siq'ikunata Perú suyuq
qullqinkunaman
churarqanku.

◆ WILLAKUSQA ◆

Don José de San Martínpa
paqarichisqa unancha,
1820 watapi 21 quya raymi
killapi suyuntinpaq
kamachikuywan
chaninchasqa.

PERÚ SUYU QISPICHIQMAN

SIMÓN BOLIVAR

◆ UNANCHAQ RIKCH'AKUYNIN

Francés

◆ UNANCHAQ RIKCH'AKUYNIN

Mana t'aqasqa

RIKHURIQ RUNAKUNA

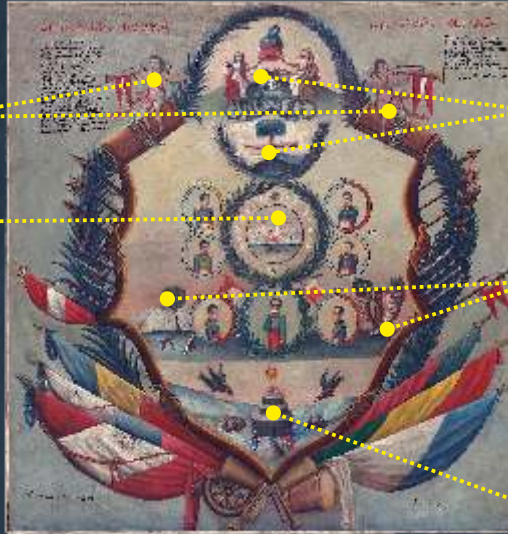
Clarinetekunata tupaykuspa qaralla runakuna.

CHAWPIPI

Chanin t'aqa muyupi munay sirasqa ch'askakunayuq, laurel pilluyuq, Intiyuq, Killayuq sallqa uywayuq, k'uychiq pachanpi wiphalayuq.

Patanpitaq Perú suyu qispichiy yanapakuq runakunaq t'iktunku (Gamarra, Lara, Córdova, Sucre, La Mar, Miller ima), Sapaq laurel pillupi qispichiqpa t'iktun allintapuni qhawarikun.

Unanchataqa munay lanzakuna, wiphalakuna, cañónkuna astawan munayyachin.

HANAN T'AQA

Suiza chuku hap'ichkaq iskay k'achay k'achay warmikunaq t'iktun.

Uranpitaq iskay marq'allikuna huk palmerata hap'ispa rikhurin.

Kina sach'a, wik'uña uywa, waka asta hukkaqnin t'aqapitaq sayasqa wachu iskay waka astakunaq yuraqyachisqan.

URAN T'AQA

Uran t'aqapiqa, Suntutwasi huk hatun wasipi Intipaq ruwasqa wasipi qhawarichikuspa. Manqu Qhapaqwan Mama Uqlluwanqa kinrayninkunapi rikhurin, hinallataq iskay kunturkuna kumpasqa leonkunata chakuspa.

◆ WILLAKUSQA ◆

Simón Bolívarqa Perú suyumanqa 1823 watapi 1° p'unchaw quya raymi killapi chayamun, paytaqmi Perú suyuq qispisqa kayninta hunt'achinan karqan, hinallataq Latinoamérica suyukunata español runakunamanta qispichiyta, Junin maqanakuyipi chaywan 1824 watapi 9 p'unchaw qhapaq raymi killapi Ayak'uchu Capitulación siq'isqa atipayta, chaywan 282 wata virreykunaq kamachikuynin tukupuspa.

YACHARQANKICHU

Simón Bolívarqa, ñawpa inkakunaq llaqtanmanqa 1825 watapi 25 inti raymi killapi haykumusqa. San Francisco de Borja, ñawpaq kasikikunaq yachay wasinpi qurpachakusqa. Hina qhipamantaq ancha riqsisqa llaqtakuna watukuq rinan kasqa; Saqsaywamanta Valle Sagraduta, hukkunatapas. Kikin wata 26 Anta sitwa killapi Bolívarqa Qusqumanta puririn.

(Villanueva: 1972, 45)

PERÚ SUYUQ

UNANCHAN

◆ UNANCHAQ RIKCH'AKUYNIN

Polaco (turuq qaran)

◆ UNANCHAQA T'AQAKUN

Kuskan t'aqasqa kuchusqa ima

WASK'ANPAMANTA WIPHALA WIPHALA IMA

Kimsaman t'aqasqa wichaymanta urayman, iskaynin patankunaga puka chawpintaq yuraq uranpi watasqa.

QHAWARICHIKUYNIN

Encinamanta yupaychasqa pillu.

PANA K'UCHU

Qullqi t'aqapi kikin kina sach'a.

URAN T'AQAPI

Pukapi, waka astan qurimanta qullqita wisñirisqa.

??????

YACHARQANKICHU

Iskay ñiqin unanchaqa yachaykunamanta hamut'aq, epidemiólogo, hampi kamayuq, kamachikuymanta, hanaq pachapi kaqkunamanta yachaq José Gregorio Fernández de Paredes y Ayalaq 1825 watapi 24 p'unchaw hatun puquy killapi paqarichisqa karqan.

◆ WILLAKUSQA ◆

Unanchaqa 1950 watapi 31 p'unchaw pawqar waray killapi Manuel Odriaga 11323 yupayniyuq Decreto kamachikuyninwan hukhinaman t'ikrasqa kapusqa, kay qillqasqaqa rimañ Perú suyuq unanchanqa kuskanmanta kuchusqa kapusqa, uran t'aqataq hatunman tukupurqan, manan "huch'uymañ" 1825 wata kamachikuypa nisqanman hinachu.

PERÚ

SUYU MAQANAKUNA

◆ SUYU MAQANAKUNA

Poloniamanta (туру qaramanta)

◆ UNANCHAQ T'AQAKUYNIN

Kuskan t'aqasqa, kuchusqa

QHAWARICHIKUYNIN

Encinamanta
yupaychasqa pillu.

PAÑA K'UCHU

Qullqi pampa patapi, kikin
Kina sach'a.

PALMAMANTA WATASQA

Llallisqa qhawarichikuq
Unanchaq pañanpi
warkukuq rap'ikunaqa
Pacífico maqanakuyipi
Arica, Tarapacá llaqtakuna
qichuchikusqata
qhawarichikun.

URAN T'AQA

Pukapi, wakaq astan
quri qullqita wisñirispa.

LAUREL K'ALLMA

Kusikuy qhawarichiq

? ? ? ? ?

YACHARQANKICHU

Qusquq Garcilasq wasin
Museo Histórico
Regionalninga, XIX
siglo mantaraq
waqaychasqankunapi huk
qumpi chusita, siq'iyninpi Perú
suyuq maqananakunan
unanchata qhawarichin.

◆ WILLARISQA ◆

Kayhina unanchaqa tawa ñiqin wiphalawan
kuska kananpaq 1825 watapi, 25 p'unchaw
hatun puquy killapikimsa ñiqin kamachikuyipi
hurqusqa.

PERU SUYUQ

COMANDO CONJUNTO DE LAS FUERZAS ARMADAS PA UNANCHAN

UNANCHAQ RIKCH'AKUYNIN

Wask'ayarisqa

UNANCHAQ T'AQAKUYNIN

Mana t'aqasqa

PERÚ SUYUQ UNANCHAN

Suyu riqsichiq, Munaytapuniqa qhawarichikun Fuerza Armadaq riqsichikuqninkunaq hawanpi churasqa kaynin; Perú suyuq armakunayuq atipaykunamanta mama leypa kamachikusqanpa hunt'akunanta qhawarichin, puririchin.

UKHUN

Pukapi, hatun kayninta, yachayninyuq, maqanakuykunapi maqanakuqkunaq, ñak'ariqkunaq sinchi yawar hich'asqankuta qhawarichin, Perú suyuq llapa kaqninkuna qhipa wiñay runakunaq riqsispa yachanankupaq.

YACHARQANKICHU

XIX siglupiaq, Estaduq institucionninkuna (llaqtakuna, municipiokuna, provinciakuna, hukuna) sapaq institucionkuna (suntur wasikuna, yachana wasikuna, militarkuna, hukuna) riqsichikuqninku unanchata churakunku, chaypin Estaduq unanchan rikhurin, chaytan Estaduq kaqninkuna qhawarichiqa hina riqsikun.

BLASÓN

Riqsichikuq, Perú suyu amachay, hark'akuy riqsichiq wask'a muyu

SIRASQA ACHALAKUNA

Quripi, atiyiniyuq kayta qhawarichikun, k'anchayta, fuerza armadaq chain ruwayninkunata.

ESPADA

Perú suyuq Ejércitoqta qhawarichin, Institución runakunaq chanin qhawariyninkuta, hunt'asqa kayninkuta, mana atipana kayninkuta, chanin ruwayninkuta ima lliwman riqsichin. Unanchapiqa wask'a hatun, chutarisqa iskay kuchuna ñawch'i espadata qhawarikun.

RAPRANKUNA

Perú suyu Fuerza Aéreaqta lliwman riqsichin, institución runakunaq atipayninta, phiñakuyninta, sumaq sunqu kayninta, chanin kawsaq kayninta, allin ruwayninyuq kayninkuta qhawarichin.

CHAKATASQA ANCLAKUNATA

Perú suyu Marina de Guerra qhawarichiqmi, mama quchapi llamk'aqkunata, institucionpi huk sunqulla, huk yuyaylla kawsayninkuq nunanmi. Unanchapiqa iskay ancla kamachikuq hina rikukun.

UNANCHAN

PERÚ SUYU EJERCITOQ

◆ UNANCHAQ RIKCH'AKUYNIN

Wask'a muyu

◆ UNANCHAQ T'AQAKUYNIN

Mana t'aqayniyuq

ESPADAWAN INTIWAN

Espadaqa quriyachisqa hap'inayuaq, chaymi maqanakuyta wañuyta ima yuyaychakun, chaninchayta mana piqpa atipasqa kayninta ima. Chawpinta k'anchachkaq quri Inti, chaymi yachaypa k'anchayninta yuyaychan, imaña kaqtinpas llapanpa kallpanta, k'anchaynintaq mana hayk'aqpas wañunchu.

YACHARQANKICHU

Francisco Bolognesiqa Perú suyurayku kawsayninta qurqan, k'iri urmaykuqtin, chileno maqanakuaq maqanakunanwan umanpi takaspa wañuchisqa karqan. 1880 watapi, 4 p'unchaw anta sitwa killapi kay maqanakuaq runaq aya kurkun Callaoman haykumurqan, Lima llaqtaq aya p'ampananpi saqirpurqanku. 1951 watapi 02 p'unchaw kamay raymi killapi ejércitoq yupaychakan runa sutiyasqa kapusqa (Orden General del Ejército de 1951) hinallataq 25128 yupayniyuq kamachikuywan 1989 watapi 30 p'unchaw aya marq'ay killapi Gran Mariscal del Perú ñiqinman churasqa kapurqan.

OLIVO LAUREL K'ALLMA

Pañanpi olivo k'allmaqa hawkalla kawsayta, sumaq kawsayta, kawsaypa wiñariyninta ima qhawarichin, Suyuntinpa wiñariyninpi ejércitoq yanapakusqanta willakun.

Lluq'inpi Laurel k'allmataq, llalliyta, chanin sunqu kayta, kutichinakapuyta, hinallataq ejércitoq maqanakunankuaq llalliykunatawan chanin sunqu kaynintawan.

INKAY LLIMPIYUQ WATU

Puka watu yuraq watu imaqa Perú suyuq yupaychasqa wiphalanta qhawarichikun, "HASTA QUEMAR EL ÚLTIMO CARTUCHO" Perú suyu ejércitoq rimaynin, Coronel Francisco Bolognesi Cervantespa saqisqa rimay, paymi 1880 watapi, 5 p'unchaw inti raymi killapi chay rimaytaqa awqakunaq ñawpanpi qaparisqa. Kay rimayqa yuyaycharichikun wañunapaqña kaqtinpas mana hayk'aqpas qhipaman kutina yuyayta kallpachan, suyunchispa yupaychasqa kaqninkunata hark'akuspa llalliy, chaywantaq thak kawsayta atipan.

UNANCHAN

PERÚ SUYUQ FUERZA AEREANPA

◆ UNANCHAQ RIKCH'AKUYNIN

Muyu

◆ UNANCHAQ T'AQAKUYNIN

Mana t'aqasqa

HAWAN K'UCHU

Pukayarisqa, quriyasqa q'aytuwan patanasqa, allin runata qhawarichin, "Fuerza Aerea del Perú" suti churasqa, chay sutin instituciónta riqsichin, quriyasqa llimp'itaraq qhapaq kayninta qhawarichin.

PERÚ SUYUQ UNANCHAN

Munaycha kayninta qhawarichin, ñawpaqtaqa Perú suyuman iñiynta sut'inchan.

UKHUN K'UCHU

Muyupas ukhunpas yuraq anqas llimp'iyuq, hanaqpachata qhawarichikun, wayrapi maqanata hina qhawarichikun. Chay ukhupi patanpitaq iskay ch'askakuna kawsayninpi iskay hatun runakunata qhawarichin: Aeronáutica paqarichiq Jorge Chávez Dartnellta, FAP umalliq José Quiñones Gonzalesta, Perú suyuq Fuerza Aérea napa chaninchasqa umalliqninta hina.

QURIYACHISQA WAMANI

Quriyachisqa hatun wamani, Perú suyuq ñawpa kawsayninpa apun, iskaynin k'uchupi chawpipi kaq, hawa muyumanta mast'arisqa raprakunantin qhawarikun, Fuerza Aérea pi kaqkunaq atiyiniyuq kayninkuta, phiña kayninkuta, sumaq sunqu kayninkuta, yuyaysapa, allin kawsayniyuq kayninkuta qhawarichin.

Paña chakinpa sillunqa espada hap'isqanqa, Perú suyu amachaypi Fuerza Aéreaq atiyiniyuq kayninta; lluaq'i sillunwan olivo k'allma hap'isqanqa, thak kawsay kananpaq, Perú suyuq wiñarinanpaq yanapakuyin.

YACHARQANKICHU

1919 watapi 28 p'unchaw kamay raymi killapi Perú suyupi Aviación Militar paqarin, 1929 watapi 20 p'unchaw aymuray killapitaq hunt'asqaña puririn, (CAP) Perú suyuq Cuerpo de Aviaciónnin paqariqtin, kimsa ñiqin instituto armado kaqtin.

PERÚ SUYUQ MARINA DE GUERRA NP DUNANCHAN

UNANCHAQ RIKCH'AKUYNIN

Poloniamanta

UNANCHAQQ T'AQAKUYNIN

T'aqasqataq kuchusqataq

PERU SUYUQ UNANCHAN

Hukninkaq t'aqapi vik'uñaq t'iktun rikhurin (uywakuna), Kina sach'a (yurakuna) uranpitaq pukapi waka asta quri qullqita wisñispa (mineralkuna).

WATU

Patapi churasqa sapanka anclapi Kay qillqa rikhurin "MARINA DE GUERRA DEL PERÚ" qillqa rikhurin.

INTI

Yuyaychakusqa qurimanta ruwasqa.

ISKAY ANCLAKUNA

Quriyachisqataq chakatasqataq, washata awasqata hina.

???

YACHARQANKICHU

Perú suyuq qispichisqaña kasqan qhipataqa, 1821 watapi 8 p'unchaw quya raymipi, general José de San Martín, Perú suyu amachaq, Perú suyuq Marina de Guerranta paqarichirqa, Almirante Martín George Guise ñawpaq comandanten karqa.

◆ UNANCHAKUNA Q LLIMP'INKUNA ◆

METALKUNA

QURI

QULLQI

LLIMP'ISQAKUNA

PIKA

ANKAS

Q'UMIR

MANA LLIMP'ISQA HINA

PUKAYASQA

HIRRUQ
K'ANCHAYNIN

MANA TARIKUQ LLIMP'IKUNA

YAWARYACHISQA
LLIMP'I

MANA IMA
LLIMP'IMAN
RIKCH'AKUQ

PACHA PAQARIY
LLIMP'I

PERÚ

Ministerio de Cultura

Dirección
Desconcentrada de Cultura
de Cusco

www.culturacusco.gob.pe